

Oponentský posudek diplomové práce Bc. Moniky Čepelíkové *Realizace konsonantů v češtině vietnamských mluvčích*

Diplomantka si pro svou práci zvolila zajímavé, aktuální a dosud odborně málo zpracované téma výslovnosti souhlásek u Vietnamců hovořících česky.¹ Výsledky výzkumu jsou přínosné nejen z hlediska vědeckého, ale mohou (a měly by) být dobře využity i v praxi, a to při výuce češtiny u vietnamských rodilých mluvčích. V práci je pro tento účel možno nalézt řadu praktických doporučení, na jaké u Vietnamců obvyklé výslovnostní nedostatky by se měly učebnice a učitelé nejvíce zaměřit. Avšak i pro ostatní čtenáře je jistě obohacující poznat, v čem přesně spočívá onen cizinecký přízvuk, s nímž se lze v každodenní praxi běžně setkat a který bývá někdy pro jisté jedince předmětem parodického napodobování.

Struktura celé diplomové práce je přehledná a logická, metoda a cíle dobře vymezené. Po úvodní části jsou podány srovnávací informace o relevantních vlastnostech češtiny a vietnamštiny, důležité pro pochopení zdroje zkoumaných výslovnostních problémů. Oceňuji pak zejména zařazení kapitoly věnující se analýze učebnic, s nimiž se Vietnamci na jazykových kurzech nejčastěji setkávají. Pro fonetiku nepřiliš překvapivé, avšak přesto velmi smutné zjištění se týká nedostatečné pozornosti, kterou české výukové příručky zvukové stránce jazyka obvykle věnují (zejména ve srovnání s vybranou učebnicí angličtiny). Následuje část věnovaná metodologii a dále nejdůležitější kapitola shrnující výsledky provedeného výzkumu, logicky a přehledně rozdělená na odchylky identifikované jako systémové, nebo naopak individuální. Nechybí ani výčet odchylek nejfrekventovanějších a seznam nejrizikovějších českých konsonantů a hláskových kombinací z hlediska vietnamských mluvčích. V závěru se kromě obvyklého shrnutí výsledků lze seznámit s autorčinými doporučeními pro výuku (ačkoli práce není zaměřena primárně didakticky, přínosné by jistě byly i stručné návrhy konkrétních učebních postupů a ukázky doporučených praktických cvičení).

Co se týče postupu práce, diplomantka vhodně využila již nahraný materiál z grantového projektu řešeného členy Fonetického ústavu FF UK (chybí ovšem uvedení bližších identifikačních údajů o tomto výzkumném projektu, srov. s. 35). Odpadlo tak mnohdy velmi zatěžující shánění a nahrávání vhodných respondentů. Do výzkumu bylo zařazeno 16 mluvčích, kteří četli stejný příběh o 145 slovech (dohromady tedy bylo analyzováno přes 6 tisíc konsonantů, jak vyplývá z přílohy 2). Zvolená metoda je dobře popsána, stejně tak užitá terminologie a konkrétní řešení specifických případů. Interpretace výsledků je naprosto adekvátní, diplomantka si je dobře vědoma případných omezení (způsobených např. nízkým počtem dokladů²); nepřičítá veškeré odchylky automaticky původu mluvčích, ale přiznává i další možné faktory (např. vliv běžné české neortoepické výslovnosti).

K obsahu práce nemám mnoho výhrad, avšak některá tvrzení by bylo vhodné podložit relevantním zdrojem – jde např. o konstatování, že mnozí rodilí mluvčí češtiny považují korektní výslovnost u cizinců za důležitou (s. 9); dále není upřesněno, odkud pocházejí informace o kurzech češtiny (rovněž s. 9), o počtu obyvatel ČR s vietnamským občanstvím (s. 10) či na základě jakých kritérií byly vyhodnoceny některé učebnice češtiny pro cizince jako „nejpopulárnější“ (s. 25); leckdy by stačilo např. uvést, že jsou to autorčiny osobní zkušenosti nabyté při studiu daného oboru. Bližší komentář by si zasloužilo uvedení tzv. rázu mezi českými hláskami v tab. 3 (tamtéž je minimálně diskutabilní kategorizace některých konsonantů, [ɲ] chybí zcela), na s. 29 by bylo vhodné zmínit, že citovaná učebnice evidentně nerozlišuje mezi znělým a neznělým ř. Z výkladu na s. 20 není jasné,

¹ Daným tématem se okrajově zabývá např. disertační práce J. Slezákové Varieta vietnamské češtiny jako příklad transkulturní komunikace v České republice z roku 2007, která obsahuje mj. tabulku výslovnostních odchylek Vietnamců od české normy (s. 73). Bylo by nanejvýš přínosné, kdyby diplomantka tuto práci znala, citovala, a zejména porovnála s výsledky svého výzkumu. Její opomenutí považuji za nedostatek zejména proto, že citovaná disertace je v plném znění snadno dostupná na internetu (viz <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/64699/?lang=cs>; cit. 2017-01-22).

² Je však nutné dodat, že i nízká čísla bývají převáděna na procentuální údaje vyjádřené s přesností na jedno desetinné místo, což se jeví jako nadbytečné.

proč není ve slabice [wà] v transkripci zachycen počáteční ráz, který se zde, jak autorka tvrdí, vyslovuje, ačkoli ho vietnamská grafika nezachycuje. Při pojednání o slabikotvorných souhláskách by bylo namísto tuto skutečnost taktéž zachytit i v transkripci (srov. s. 23). Na s. 12 spatřuji rozpor v tvrzení: *Naprostá většina obyvatel se dorozumívá právě vietnamsky, a to i národnostní menšiny. Mnoho obyvatel tak žije v bilingvním prostředí.* Nebývá také vždy zcela zřejmé, k čemu přesně se v práci vztahují upozornění typu „viz níže“, i další odkazy bývají obvykle příliš obecné (tj. vedou do celých kapitol, nikoli do konkrétních oddílů). Občas dochází ke zbytečnému opakování již dříve uvedených informací (zejména pokud jde o výčet konsonantů vyskytujících se v kodě vietnamské slabiky).

Dotazy, které prosím zodpovědět při obhajobě:

- 1) Musí být rizikové veškeré konsonanty jen proto, že je vietnamština nemá?
- 2) Pokud se na s. 40 tvrdí, že z hlediska autorky práce a dalších působí určité odchylky na rodilého mluvčího češtiny rušivě, je namísto položit otázku, kdo další dané nahrávky poslouchal a vyjadřoval se k nim, případně proč dotyční nejsou nikde jinde v práci explicitně zmíněni.
- 3) Je si diplomantka jistá, že slovanští mluvčí na rozdíl od Neslovanů nepotřebují intenzivní výslovnostní cvičení (srov. s. 9)?

Až potud by však bylo možné práci hodnotit jako výbornou. Diplomantka provedla nelehkou, na čas, soustředění i erudici velmi náročnou poslechovou analýzu (ocenit ji je třeba i s ohledem na to, že autorka nestudovala přímo fonetický obor), jejíž výsledky solidně okomentovala. Co práci bohužel posouvá až téměř na hranici přijatelnosti, je její značně nedbalé formální zpracování. Skoro se zdá, že byla snad omylem odevzdána starší verze, která sice obsahuje veškeré kapitoly a další náležitosti, avšak neprošla ani zběžnou korekturou (např. již na titulním listě je omyl – v názvu práce je oproti zadání uvedeno slovo *rodilých*). Úroveň práce tím značně trpí, viz níže uvedený co nejstručněji pojatý, přesto dlouhý a zdaleka ne úplný výčet jazykových, typografických a dalších nedostatků. Ani po čistě technické stránce nejde o kvalitní výstup, srov. např. nerovnoměrné mezery mezi písmeny (jak v tištěné, tak v elektronické verzi), kvůli nimž se některé znaky slévají, a čtení se tak stává rychle únavným. Zejména u absolventky navazujícího magisterského studia oboru učitelství češtiny jako cizího jazyka je zcela namísto vyžadovat text i z těchto hledisek bezvadný. Práci doporučuji k obhajobě, avšak vzhledem k uvedeným skutečnostem nemohu navrhnout lepší hodnocení než **velmi dobře**.

Seznam vybraných jazykových, typografických a dalších nedostatků:

- kontaminace: *Diplomová práce se zabývá percepčně nápadným odchylkám* (1. řádek abstraktu); nevhodná formulace: *učebnice češtiny razantně strádají* (s. 9); chybějící slova: *Kirby ve své ke svému zařazení dodává* (s. 16), *studenti češtiny jako cizího nemusejí mít* (s. 55); užití nesprávného pádu: *minimální podoba vietnamské slabiky se skládá z vokálu doprovázeným tónem* (s. 19), *Výslovnost slov obsahující v přetučce* (s. 24; má být *obsahujících*); nepřesné vyjadřování: *realizace spíše frikativy než daného konsonantu* (s. 38; lze chápat tak, že frikativa není konsonant); chybný slovosled: *Do analýzy byly i započteny takové případy* (s. 55); střídání užití singuláru a autorského plurálu (srov. s. 11, 28, 35); nejednotné užívání termínů, např. *retroflexivní* vs. *retroflexní* (s. 15 a 16), *perceptivní* vs. *percepční* (s. 70 a 71)
- pravopisné chyby a překlepy: ABTRAKT m. ABSTRAKT (nečíslovaná strana); *Jihovýchodní Asie* m. *jihovýchodní Asie* (s. 13), *termnologických* m. *terminologických* (s. 19), *jenom* (s. 23; má být *jednom*), *typy* m. *tipy* (s. 30), *take* m. *také* (s. 30), *Mrg.* m. *Mgr.* (s. 35), *paramentrů* m. *parametrů* (s. 38), *zmazána* m. *smazána* (s. 38), *způsoben* m. *způsobem* (s. 51), *ze rolnické oblasti* m. *z rolnické oblasti* (s. 67), *nestudenti* m. *studenti* (s. 73), *Mluvčí se [...] ulehčovali* (s. 73)

- chybějící či nadbytečné interpunkční čárky (např. za titulem Ph.D. v poděkování a na s. 35; dále s. 38, 45, 48, 61), přebývající či chybějící interpunkční tečky (s. 13, 22, 62)
- chybějící mezery (např. s. 13, 15, 27, 52, 61), zejména ve výčtech hlásek; chybné umístění mezer (zejména u čísel odkazů na poznámky pod čarou, srov. např. s. 27 nebo 30, dále 35)
- záměny pomlčky a spojovníku (s. 13, 18, 21, 39)
- nedůsledné užití kurzivy (s. 14, 35, 53, 62, 72)
- nejednotná interpunkce v odkazech na citovanou literaturu (mezi kapitolami i v jejich rámci se střídá užití či absence dvojteček, respektive interpunkčních čárek, srov. např. 1. a 2. kapitolu)
- nedbalé formátování tabulek (srov. zejména tab. 1, v níž je navíc užito podbarvení, které ve vytištěné verzi práce není téměř patrné, a především není blíže vysvětlené)
- nejednotné formátování poznámek pod čarou a odkazů na ně; bezdůvodné kombinování různých fontů
- chyby ve fonetické transkripci: chybějící oblouček u diftongů a afrikát (např. s. 15, 24, 35); užití chybného symbolu pro retroflexní *l* (s. 63); značení vokalické kvantity jako [:] místo náležitého speciálního symbolu IPA [ː] (v celé práci)
- odkazy na citovanou literaturu jsou někdy součástí věty (což je vhodnější), jindy bez zjevné příčiny mimo větné celky (oba způsoby se kombinují i v rámci jediné strany, viz např. s. 18), případně i jinak nevhodně, např. na s. 22: *Typy slabiky podle přítomnosti koncové souhlásky podle (Slavická, 2008, 46)*
- chybějí data citací veškerých internetových zdrojů, odkazy na citovanou literaturu jsou leckdy neúplné (chybí zejména roky vydání; srov. např. s. 14, 15, 31, 42)
- na s. 22 se cituje Cvrček, 2015 – tento zdroj není v seznamu literatury, zřejmě má jít o mluvnici od Cvrčka a kol., 2010 (lépe by však bylo citovat přímo konkrétní kapitolu z pera J. Volína)
- citování zdrojů v seznamu literatury není jednotné (rodné jméno je někdy vypsáno celé, jindy zkráceno iniciálou, pořadí jméno–příjmení editorů se různí, užití teček/čárek je chaotické; v seznamu učebnic se vyskytuje zcela nadbytečná interpunkce atd.)
- popisy hlásek v tab. 2 jsou neúplné; některé vietnamské slabiky jsou přeloženy, jiné ne (s. 21 a 22); v tab. 9 je hláska *m* jednou označena jako znělá (*z*), podruhé jako sonora (*s*); na s. 15 se chybně referuje o tab. 7 (má být tab. 2)

V Praze 24. 1. 2017

Mgr. Veronika Štěpánová, Ph.D.
oponentka práce